

Univerzitet u Beogradu
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

**SMETNJE I POREMEĆAJI:
FENOMENOLOGIJA,
PREVENCIJA I TRETMAN**
deo I

Priredile
Jasmina Kovačević, Vesna Vučinić

BEOGRAD 2010

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

*Smetnje i poremećaji:
fenomenologija, prevencija i
tretman
deo I*

*Disabilities and Disorders:
Phenomenology, Prevention and Treatment
Part I*

Priredile / Edited by
Jasmina Kovačević, Vesna Vučinić

Beograd / Belgrade
2010

**EDICIJA:
RADOVI I MONOGRAFIJE**

Izdavač:

Univerzitet u Beogradu,
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

***Smetnje i poremećaji:
fenomenologija, prevencija i tretman deo I***

Za izdavača: Prof. dr Jasmina Kovačević, dekan

Urednici: Prof. dr Jasmina Kovačević, doc. dr Vesna Vučinić

Uređivački odbor:

- Prof. dr Mile Vuković,
- Prof. dr Snežana Nikolić,
- Prof. dr Sanja Ostojić,
- Prof. dr Nenad Glumbić,
- Prof. dr Aleksandar Jugović,
- Prof. dr Branka Eškirović,
- Doc. dr Nada Dragojević,

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu
edukaciju i rehabilitaciju

- Prof. dr Pejo Đurašinović, Fakultet političkih nauka,
Univerzitet u Banja Luci
- Doc. dr Mira Cvetkova-Arsova, Sofia University "St. Kliment
Ohridski", Faculty of Primary and Pre-School Education,
Bulgaria
- Dr Zora Jačova, University "St. Cyril and Methodius",
Faculty of Philosophy, Institute of Special Education and
Rehabilitation, Republic of Macedonia
- Viviana Langher, University "La Sapienza", Rome, Italy
- Martina Ozbič, University of Ljubljana, Pedagogical Faculty,
Slovenia
- Dr Isabel Maria Martin Monzón, University of Sevilla, Spain
- Dr Isabel Trujillo Pozo, University of Huelva, Spain
- Dr Philip Garner, The University of Northampton
- Dr Maria Elisabetta Ricci, Univerzitet "La Sapienza", Rim,
Italija
- Dr Vlasta Zupanc Isoski, Univerziteti klinički centar, Ljubljana

Recenzenti:

Štampa:

„Akademija“, Beograd

Tiraž: 350

*Nastavno-naučno veće Univerziteta u Beogradu, Fakulteta za specijalnu edukaciju i
rehabilitaciju donelo je Odluku 3/9 od 8.3.2008. godine o pokretanju
edicije: Radovi i monografije.*

*Nastavno-naučno veće Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
Univerziteta u Beogradu, na redovnoj sednici održanoj 29.6.2010. godine,
Odlukom br. 3/59 od 2.7.2010. godine, odobrilo je štampu Tematskog zbornika
"Smetnje i poremećaji: fenomenologija, prevencija i tretman", deo I.*

ISBN 978-86-80113-98-2

**EDITION:
PAPERS AND MONOGRAPHS**

Publisher:
University of Belgrade,
Faculty of Special Education and Rehabilitation
Disabilities and Disorders:
Phenomenology, Prevention and Treatment Part I

- For the Publisher:** Prof. Jasmina Kovačević, PhD, Dean
- Editors:** Prof. Jasmina Kovačević, PhD
Asst Prof. Vesna Vučinić, PhD
- Editorial Board:**
- Prof. Mile Vuković, PhD
 - Prof. Snežana Nikolić, PhD
 - Prof. Sanja Ostojić, PhD
 - Prof. Nenad Glumbić, PhD
 - Prof. Aleksandar Jugović, PhD
 - Prof. Branka Eškirović, PhD
 - Asst Prof. Nada Dragojević, PhD
- University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation
- Prof. Pejo Đurašinović, PhD, Faculty of Political Sciences, University of Banja Luka
 - Asst Prof. Mira Cvetkova-Arsova, PhD, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Faculty of Primary and Pre-School Education, Bulgaria
 - Zora Jačova, PhD, University "St. Cyril and Methodius", Faculty of Philosophy, Institute of Special Education and Rehabilitation, Republic of Macedonia
 - Viviana Langher, University "La Sapienza", Rome, Italy
 - Martina Ozbič, University of Ljubljana, Pedagogical Faculty, Slovenia
 - Isabel Maria Martin Monzon, PhD, University of Sevilla, Spain
 - Isabel Trujillo Pozo, PhD, University of Huelva, Spain
- Reviewers:**
- Philip Garner, PhD, The University of Northampton
 - Maria Elisabetta Ricci, PhD, University "La Sapienza", Rome, Italy
 - Vlasta Zupanc Isoski, PhD, University Medical Centre, Ljubljana

Printed by:
"Akademija", Belgrade
Number of copies: 350

Scientific Council of the University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation, decided to release the edition Papers and Monographs (Decision no 3/9 from 8th March 2008).

Scientific Council of the Faculty of Special Education and Rehabilitation, University of Belgrade, approved the printing of Thematic Collection of Papers: Disabilities and Disorders: Phenomenology, Prevention and Treatment Part I at its regular session on 29th June 2010 (Decision no 3/59 from 2nd July 2010).

ISBN 978-86-80113-98-2

SPECIFIČNOSTI IZRADE INDIVIDUALNIH OBRAZOVNIH PLANOVA ZA UČENIKE SA CEREBRALNOM PARALIZOM

Danijela Ilić-Stošović, Snežana Ilić

Univerzitet u Beogradu, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Individualni obrazovni plan je razvojni dokument čiji je osnovni cilj da učeniku sa posebnim potrebama pruži individualnu ili individualizovanu pomoć, odnosno da mu pomogne da učestvuje u razrednom kolektivu i razvije svoju samostalnost.

Učenici sa cerebralnom paralizom predstavljaju grupu učenika sa izuzetno heterogenim motoričkim, kognitivnim, govorno-jezičkim, socijalnim i emocionalnim sposobnostima i kao takvi predstavljaju veliki izazov koji se postavlja pred inkluzivno obrazovanje. U ovom radu analizirane su i komparirane sposobnosti za učestvovanje u školskim aktivnostima, sposobnosti za učenje, kao i mogućnost da se odgovori na zahteve nastavnog programa srpskog jezika, kod učenika sa cerebralnom paralizom, sa ciljem da se ukaže na izuzetan varijabilitet mogućnosti ovih učenika, a samim tim i oblasti neophodne podrške.

Rezultati su ukazali da se nivoi potrebne podrške za učenike sa cerebralnom paralizom mogu kretati od prilagođavanja u pojedinim oblastima (didaktičko-metodički pristup) do prilagođavanja u programskim sadržajima i modelima vrednovanja školskog znanja. Istraživanje je istaklo važnost formiranja što obuhvatnijeg tima za kreiranje Individualnih obrazovnih planova za učenike sa cerebralnom paralizom.

Ključne reči: individualni obrazovni plan, cerebralna paraliza, procena, tim.

Cerebralna paraliza je skup heterogenih patoloških simptoma koji se klinički manifestuju kao poremećaj motorike, praćen intelektualnim, senzornim i emocionalnim poremećajima (Stošljević i sar, 1997). Koman, Smit i Šilt (2004) definišu cerebralnu paralizu kao širok spektar neprogresivnih sindroma oštećenja posture i motorike, nastalih kao posledica delovanja raznolikih insulta, na različite oblasti, u toku razvoja nervnog sistema.

Ispitujući epidemilogiju cerebralne paralize, Oding i saradnici (2006) su sproveli istraživanje koje se baziralo na pregledu referentne literature u periodu od 1966-2004. godine i utvrdili da je, u razdoblju od 40 godina, učestalost cerebralne paralize porasla na 2 od 1000 živorođene dece. MekManus i sar. (2006) navode da se prevalencija cerebralne paralize kreće od 1.5 do 3 na 1000 živorođene dece,

dok Vranješević (prema Rapačić, 1996) smatra da je učestalost cerebralne paralize 2-4 na 1000 živorođene dece.

Brojni uzročnici mogu uzrokovati oštećenje mozga u prenatalnom, perinatalnom i postnatalnom periodu, a među njima se izdvajaju mala porođajna težina deteta, intrauterine infekcije, višestruke trudnoće.

„Prema obliku, cerebralna paraliza se klasifikuje na: spastični oblik, mlitavi, atetoidni, horeoatetoidni, ataksični i mešoviti oblik. Na pojavu cerebralne paralize ukazuje prisustvo primitivnih refleksa, zakašnjenja u miljokazima razvoja, asimetrija pokreta i tonusa, kao i eventualno prisustvo nevoljnih pokreta. Step en oštećenja zahvaćenih delova tela kreće se, od pareza, pa do paraliza, tj. plegija jednog, dva, tri ili sva četiri ekstermiteta“ (Ilanković, Nikolić, Ilić-Stošević, 2005: 206-207). U zavisnosti od toga da li je motoričkim poremećajem zahvaćen jedan ili više ekstremiteta mogući su problemi u sledećim oblastima motoričkog funkcionisanja: izvođenju elementarnih pokreta, manipulativnim sposobnostima, vizuo-motornoj koordinaciji, koordinaciji gornjih i donjih ekstremiteta, sedenju, hodanju i stajanju, ali i u praksičkim funkcijama (posebno konstruktivnoj praksi). Svaka od ovih oblasti funkcionisanja na svoj način remeti uslove školovanja i dovodi do potrebe izrade individualnog obrazovnog plana. Tako, na primer, odsustvo vizuo-motorne koordinacije dovodi do niza problema u kasnijem razvoju, tj. oštećuje sposobnost posmatranja i dovodi do nemogućnosti uviđanja uzroka i posledice, uočavanja bitnih svojstava predmeta, imitacije pokreta, što u školskom periodu dovodi do otežanog praćenja nastave i savladavanja nastavnog plana i programa u gotovo svim oblastima, a posebno u oblasti opismenjavanja. Loša manipulativna spretnost utiće na usporenost i loš razvoj praksičkih aktivnosti, a time na usporenost ili čak nemogućnost ovladavanja činom pisanja i usporenost misaonih procesa. „Prema uobičajenim standardima normalne populacije, deca sa cerebralnom paralizom, u najvećem broju slučajeva, zaostaju u grafomotornim sposobnostima. Teškoće se kreću od hiperaktivnosti, povećane emocionalne uzbuđenosti, skraćene pažnje, otežane orijentacije, lakog zamaranja, problema u razlikovanju pozadine slike, u razlikovanju koncepta pokreta i predviđanju prostornog odnosa, fonetskog, tj. grafičkog zamjenjivanja slova, perseveracije (posebna simptomatologija kod ekstrapiramidalnih poremećaja), pa sve do nemogućnosti izvođenja grafomotorne aktivnosti“ (Sagden, Koen, 1990, prema Rapačić, 1996 : 50). Govoreći o sposobnosti sedenja dece sa cerebralnom paralizom, Rapačić (1996) naglašava da nemogućnost deteta sa cerebralnom paralizom školskog uzrasta da sedi, značajno otežava njegovu mogućnost da prati nastavu, zahtevajući pri tome posebna pomagala, didaktička sredstva i posebne methodske postupke u obrazovanju.

Oding i sar. (2006), kao i Falkmanova (2005)¹ takođe, ukazuju da veliki procenat dece sa cerebralnom paralizom, pored motoričkog poremećaja, ima poremećaj u još nekoj sferi funkcionisanja. Kognitivna oštećenja su, prema njima, izuzetno zastupljena kod ove dece, a njihova prevalencija zavisi od tipa cerebralne paralize i raste sa prisustvom epilepsije. Rapačić (1996 : 78) navodi da “cerebralno paralizovana deca imaju probleme u iniciranju i održavanju pažnje, jer sa peri-

1 Oding i saradnici navode da od 25-80% dece sa cerebralnom paralizom pored motoričkog poremećaja, ima i poremećaj u još nekoj sferi funkcionisanja. Prema Falkmanovoj (2005) procenat dece sa cerebralnom paralizom, koja imaju višestruke poremećaje, je oko 60%.

ferije organizma neprestano stižu informacije, koje uglavnom imaju irelevantan karakter. Takav, unutrašnji, ometajući faktor ne dozvoljava selekciju stimulusa, a posebno upravljanje multimodalnim izvorima stimulusa, koji su prisutni u svakoj situaciji". Kabele i sar. (1973:87) kažu da je maksimalno vreme trajanja aktivne usmerene pažnje koja odgovara dečjem uzrastu, kod telesno invalidne dece, mnogo manja nego kod zdrave dece. Tako npr. u dece od 6 do 7 godina koja boluju od dečje cerebralne paralize to vreme iznosi maksimalno 6-8 minuta, u 7-9-godišnjih 10 minuta, u 9-12-godišnjih 15 minuta, u 12-15-godišnjih 20 minuta, a iznad 15 godina oko 25 minuta.

Poremećaj pamćenja, kod telesno invalidne dece, uslovljen je postojanjem više faktora, koji su međusobno tesno povezani. Kvalitet pamćenja, pre svega, zavisi od stepena i vrste motornog oštećenja (da li je praćeno spasticitetom ili nekom drugom vrstom nevoljnih pokreta), od uzroka invalidnosti (kod dece sa povredama glave, izrazitiji su deficiti u pamćenju, nego kod dece kod koje povreda glave nije uzrok invalidnosti), od prisustva ili odsustva mentalne retardacije (deca sa mentalnom retardacijom imaju znatne poremećaje pamćenja), kvaliteta pažnje (kakva je budnost pažnje, kakvo je njeno iniciranje), ali i od očuvanosti perceptivnih sposobnosti, a naročito vizuelne i auditivne percepcije. Tako se kod dece sa cerebralnom paralizom susrećemo sa kombinacijom ovih faktora, od kojih, svaki na svoj način, utiče na stanje pamćenja kod ove dece (Ilić, 2001).

Procenat dece sa cerebralnom paralizom i mentalnom retardacijom varira, zavisno od tipa cerebralne paralize i može se kretati od 10%, kod dece sa diskinetičnim sindromom, do 100%, kod dece sa spastičnom tetraplegijom (Saner, 1999, prema Falkman, 2005). Epilepsija je, pak prisutna u 20-40% slučajeva i direktno korelira sa hemiplegičnim i tetraplegičnim stepenom oštećenja (Saner, 1999, prema Falkman, 2005; Oding i sar. 2006). Podaci o procentu dece sa cerebralnom paralizom koja imaju i neki od poremećaja govora variraju od 67% (Anvor i sar. 2006), do preko 80% (Oding i sar, 2006), dok 70% osoba sa spastičnim oblikom cerebralne paralize ima abnormalne nalaze na CT mozga (Oding i sar. 2006). Golubović (u Golubović i sar. 2005) klasifikuje govorne poremećaje kod dece sa cerebralnom paralizom kao: neupadljiv govor, otežan govor i odsustvo govora (alogija). Prema istom autoru, nepromenjen govor, karakterističan je za pareze, otežan govor za ataksije, atetozu i mešanu formu, dok je odsustvo govora podjednako malo prisutno, kod sva četiri tipa neuromotornog ispada (Golubović, 2004, 2005).

Cerebralna paraliza često je udružena sa vizuelnim i slušnim oštećenjima, što dodatno opterećuje razvoj ove dece.

Sve do sada navedeno govori, u prilog tome, da je izrada individualnog obrazovnog plana za učenike sa cerebralnom paralizom veoma složena i da zahteva ozbiljan pristup i brojne specijalno-pedagoške dijagnostičke procedure. Ovaj rad predstavlja jedan od mogućih pristupa u izradi individualnih obrazovnih planova za ovu decu i to kako sa aspekta neophodne procene, tako i sa aspekta direktne izrade ovih planova.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U ovom radu analizirane su i komparirane sposobnosti za učestvovanje u školskim aktivnostima, sposobnosti za učenje, kao i mogućnost da učenici sa cerebralnom paralizom odgovore na zahteve nastavnog programa srpskog jezika, sa ciljem da se ukaže na izuzetan varijabilitet mogućnosti ovih učenika, a samim tim i oblasti neophodne podrške, koje moraju biti definisane individualnim obrazovnim planom.

Uzorak za istraživanje sačinjen je od učenika koji su nalazom o kategorizaciji svrstani u kategoriju dece sa telesnom invalidnošću, a sa medicinskom dijagnozom cerebralna paraliza. Prema nalazu psihologa svi učenici su intelektualnog funkcionisanja u okvirima proseka. U trenutku istraživanja pohađali su nastavu u OŠ „Dr Dragan Hercog“ prema redovnom nastavnom planu i programu. Ukupno je evaluirano 9 učenika od drugog do četvrtog razreda osnovne škole i to sa sledećom distribucijom: u drugom razredu evaluirana su 4, trećem razredu 3 učenika, dok je u četvrtom razredu evaluirano 2 učenika.

Metod istraživanja

Istraživanje je bazirano na evaluaciji onih sposobnosti koje su direktno odgovorne za postizanje odgovarajućeg uspeha u školi i školskom učenju, ali i na globalnoj proceni postignutog školskog uspeha, kao i na proceni pojedinačnih segmenata tj. oblasti nastavnog predmeta Srpski jezik. Evaluirane su sledeće sposobnosti za učestvovanje u školskim aktivnostima: efikasnost usmeravanja individualne aktivnosti, praćenje uputstava za rad, aktivno učestvovanje u radu, kao i sposobnosti za školsko učenje. Evaluirane sposobnosti označene su ocenom od 1 do 5, pri čemu ocena 5 podrazumeva izvanredan uspeh u evaluiranoj sposobnosti, ocena 4 zadovoljavajući uspeh, ocena 3 potrebno je usavršavanje, ocena 2 nezadovoljava, dok ocena 1 predstavlja kvantitativni izraz za nemogućnost evaluacije (donošenja suda), zbog potpunog odsustva manifestacije te sposobnosti. Procena školskih postignuća vršena je na osnovu dostupnih radova učenika, ali je za svaku predmetnu oblast dopunjena i mišljenjem nastavnika o usvojenom nivou znanja učenika za procenjenu oblast. Na ovakav istraživački pristup smo se odlučili, prevashodno, zato što brojni teorijski, ali i empirijski stavovi ukazuju na to da sposobnosti i mogućnosti dece sa cerebralnom paralizom variraju na dnevnom nivou, pa kontrolni i slični radovi nisu uvek objektivna slika postignuća učenika.

Deskriptivne i korelacione statističke analize rađene su za čitav uzorak, a potom su iste analize rađene u okviru razreda. Na ovakav način statističke obrade odlučili smo se, kako bi ukazali na izuzetnu heterogenost evaluiranih sposobnosti u okviru razreda učenika, ali i kako bi ukazali na segmente koje je neophodno pratiti i evaluirati, kako bi individualni obrazovni plan za učenika sa cerebralnom paralizom zadovoljio svoju svrhu.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

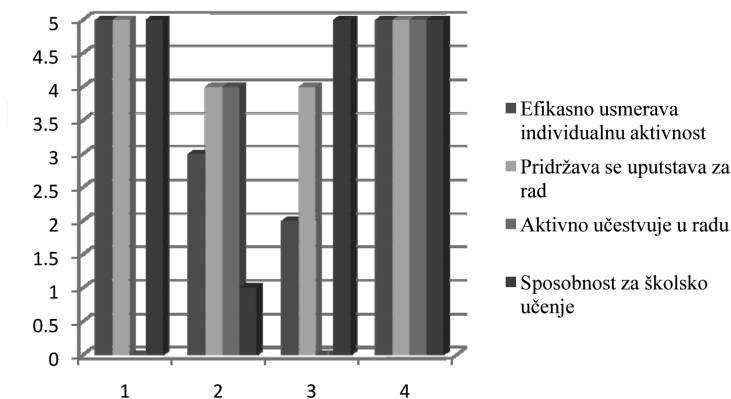
Evaluacija sposobnosti učestvovanja u školskim aktivnostima i postignuća iz nastavnog predmeta Srpski jezik, učenika drugog razreda

Evaluacija sposobnosti učestvovanja u školskim aktivnostima obuhvatila je one sposobnosti koje su direktno odgovorne za postizanje odgovarajućeg uspeha u školi i školskom učenju. U okviru sposobnosti efikasnog usmeravanja individualne aktivnosti posmatrano je da li učenik: pristupa radu odmah po dobijanju naloga za rad, dobro koristi vreme, iziskuje minimalan nadzor, pruža više od minimuma, pokazuje samoinicijativu i smisao za odgovornost. U okviru evaluacije sposobnosti učenika da se pridržava dobijenog uputstva za rad, posmatrano je da li učenik pažljivo sluša sva uputstva za rad, kao i da li ih se pridržava. Sposobnost aktivnog učestvovanja u radu podrazumevala je evaluaciju sposobnosti učestvovanja u planiranju i raspodeli radnih aktivnosti, sposobnost korišćenja pogodnog rečnika, lakog i ubedljivog govora, jasnog i gramatički pravilnog izražavanja, kao i sposobnosti prilagođavanja glasnoće govora brojnosti grupe. U okviru evaluacije sposobnosti za školsko učenje procenjivane su sledeće sposobnosti: usmerenost aktivnosti za vreme učenja (osnovne karakteristike pažnje, pamćenja, istrajnost u školskom učenju i radni potencijal); osnovne karakteristike reprodukcije za vreme školskog učenja; osnovne karakteristike shvatanja i zaključivanja za vreme školskog učenja.

Rezultati, dobijeni na evaluaciji sposobnosti za učestvovanje u nastavnim aktivnostima učenika sa cerebralnom paralizom, ukazuju na izrazitu varijabilnost tih sposobnosti, kod učenika drugog razreda. Najmanja varijabilnost uočava se u oblasti evaluacije sposobnosti pridržavanja uputstava za rad (AS 4.50; SD 0.57), dok se najveća varijabilnost uočava u rezultatima dobijenim na proceni sposobnosti aktivnog učestvovanja u radu (AS 2.25; SD 2.63), sposobnosti za školsko učenje (AS 3.25; SD 2.06), a nešto manje, ali ipak značajna na evaluaciji sposobnosti efikasnog usmeravanja individualne aktivnosti (AS 3.75; SD 1.50). Dakle, učenici sa cerebralnom paralizom, istog razreda mogu imati različito razvijene, odnosno očuvane sposobnosti za učestvovanje u nastavnim aktivnostima, što mora biti polazna tačka pri planiranju neophodne evaluaciji u izradi individualnih obrazovnih planova.

Značajnija i interesantnija situacija za izradu individualnih obrazovnih planova se dobija na individualnoj analizi postignuća učenika drugog razreda (grafikon 1), na evaluaciji sposobnosti učestvovanja u nastavnim aktivnostima.

Grafikon 1 - Komparativni prikaz individualnih postignuća učenika drugog razreda na evaluaciji sposobnosti učestvovanja u nastavnim aktivnostima

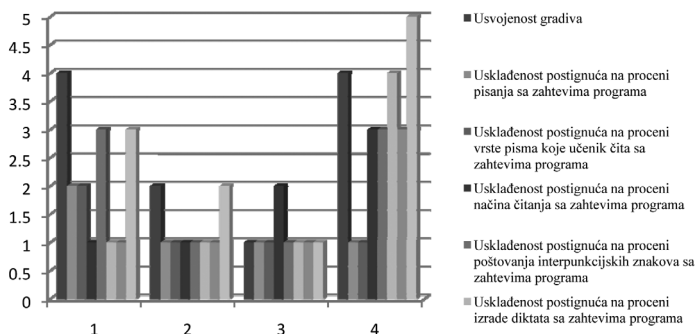

1 – učenica A.M. 2 – učenik V.R. 3 – učenik V.T. 4- učenica M.M.

Analiza individualnih postignuća učenika drugog razreda, na evaluaciji sposobnosti učestvovanja u nastavnim aktivnostima, pokazuje da jedna učenica (M.M.) u ovom segmentu ima odlična postignuća, koja ukazuju na njene „jake strane“ ili kako to prepoznaje individualni obrazovni plan, na njene „tačke oslonca“. Učenica A.M. postiže izvanredne rezultate na evaluaciji učestvovanja u nastavnim aktivnostima u gotovo svim parametrima, dok u oblasti evaluacije aktivnog učešća u radu kolektiva nije ocenjena. Osnovni razlog zbog kog nije bilo moguće steći uvid u ovu sposobnost kod učenice A. M. je oštećen govor (govori teško, pomoću vokala, odgovara samo na pitanja afirmativnog tipa), a parametri kojima se vrednuje sposobnost aktivnog učešća učenika u radu kolektiva su zasićeni govornom komponentom. Učenik V.R. najbolja postignuća beleži u sposobnosti pridržavanja utvrđenog plana i uputstava za rad, kao i u aktivnom učešću u radu kolektiva, što su, istovremeno i njegove tačke oslonca. Oblast koja je najugroženija je sposobnost za školsko učenje, koja ukazuju na lošu prognozu uspešnosti usvajanja gradiva, ne samo maternjeg jezika, već i ostalih predmeta, bez primeravanja sadržaja i zahteva. Ovo se i potvrđuje na proceni postignuća iz maternjeg jezika (grafikon 2) gde se uočava delimična usklađenost zahteva programa u oblasti pisanja i gramatike sa njegovim postignućima. Ostale oblasti su, uglavnom, ne usvojene.

Učenik V.T. postiže zadovoljavajući uspeh u pridržavanju plana i uputstva pri radu, dok je efikasnost usmerevanja individualne aktivnosti na nezadovoljavajućem novou. Nije se mogao steći utisak o aktivnom učestvovanju u nastavi, jer učenik ne govori. Sposobnost za školsko učenje je na niskom nivou i u rangui ocene 2.

Grafikon 2 - Komparativni prikaz individualnih postignuća učenika drugog razreda

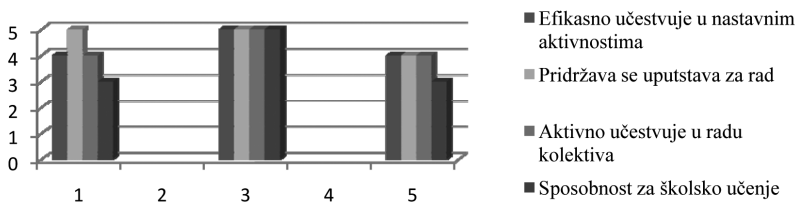
1 – učenica A.M. 2 – učenik V.R. 3 – učenik V.T. 4- učenica M.M.

Rezultati dobijeni na proceni postignuća učenika drugog razreda iz predmeta Srpski jezik (grafikon 2), pokazuju da dva učenika (V.R. i V. T.) imaju postignuća na veoma niskom nivou (savladanost nastavnog programa na elementarnom nivou, odnosno ispod elementarnog nivoa), što je u potpunom skladu sa sposobnostima za školsko učenje i učestvovanje u nastavnim aktivnostima ovih učenika. Učenica M.M. ima najbolju i ravnomernu raspodelu postignuća na proceni savladanosti gradiva srpskog jezika, dok je samo pisanje oblast za koju se uviđa potreba za izradom individualnih obrazovnih planova. Oblasti neophodne podrške koje moraju biti definisane individualnim obrazovnim planom za učenicu A.M. su čitanje, diktat i analiza teksta.

Evaluacija sposobnosti učestvovanja u školskim aktivnostima i postignuća iz nastavnog predmeta Srpski jezik učenika trećeg razreda

Učenici trećeg razreda imaju ujednačene sposobnosti efikasnog usmeravanja individualne aktivnosti i aktivnog učestvovanja u radu (AS 4.33, SD 0.577). Sposobnost pridržavanja uputstava za rad ocenjena je srednjom ocenom 4.66 (SD 0.577). Varijabla u kojoj se uočava najveće variranje postignutih rezultata je sposobnost za školsko učenje je (SD 1.15), ali i najniži prosečni uspeh (AS 3.66). Tako se ova sposobnost kreće u rasponu od ocene 3 (potrebno je usavršavanje) do ocene 5 (izvanredno). Detaljnija individualna analiza (grafikon 3) ukazuje na posebne slabosti, ali i jake strane učenika.

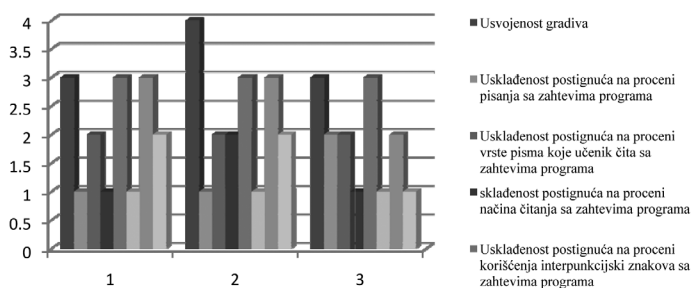
Grafikon 3 - Kompartivni prikaz individualnih postignuća učenika trećeg razreda na evaluaciji sposobnosti učestvovanja u nastavnim aktivnostima

1 – učenica A.S. 3 – učenik Đ. J. 5 – učenica T.B.

Na grafikonu 3 moguće je videti da su samo kod učenika Đ.J. sposobnosti za učestvovanje u nastavnim aktivnostima i za učenje okarakterisane kao izvanredne, dok su kod ostala dva učenika one, uglavnom, u rangu zadovoljavajućih. Generalno posmatrano, moglo bi se reći da su ove sposobnosti tačke oslonca evaluiranih učenika trećeg razreda i kao takve imaju važnu ulogu pri izradi individualnih obrazovnih planova. Može se, takođe, uočiti da dva učenika imaju sposobnosti za školsko učenje u rangu ocene 3 (potrebno je poboljšanje), što ukazuje na moguće probleme u savladavanju nastavnih programa.

Grafikon 4 - Komparativni prikaz individualnih postignuća učenika trećeg razreda

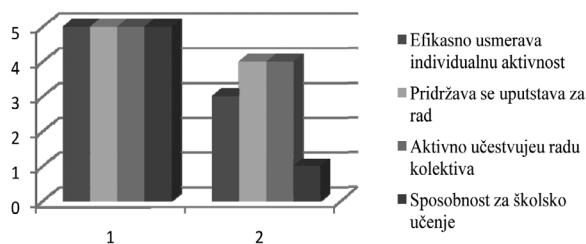
1 – učenica A.S. 3 – učenik Đ. J. 5 – učenica T.B.

Analiza postignuća učenika trećeg razreda na proceni postignuća iz maternjeg jezika (grafikon 4), ukazuju da je kod svih učenika zabeleženo maksimalno postignuće na proceni korišćenja interpunkcijskih znakova i proceni usklađenosti vrste pisma koje učenik čita. Niska usvojenost gradiva beleži se, kod dva učenika, u oblasti pisanja, kod svih učenika u oblasti izrade diktata. Ovo su, istovremeno, predmetne oblasti, koje zahtevaju ozbiljnu modifikaciju sadržaja, a koja mora biti jasno definisana individualnim obrazovnim planom.

Evaluacija sposobnosti učestvovanja u školskim aktivnostima i postignuća iz nastavnog predmeta Srpski jezik, učenika četvrtog razreda

Najveća varijabilnost rezultata na proceni sposobnosti učestvovanja u nastavnim aktivnostima, kod učenika četvrtog razreda, uočava se u sposobnostima za školsko učenje (postignuća u rasponu od ocene 1 do ocene 5, SD 2.83), gde se, istovremeno, beleže i najniža prosečna postignuća (AS 3.00). Veoma visoka varijabilnost dobijenih rezultata uočava se i kod sposobnosti efikasnog usmeravanja individualne aktivnosti (SD 1.41), mada je prosečna vrednost rezultata visoka (AS 4.00). Ovako globalna analiza ukazuje na izuzetni varijabilitet sposobnosti za učestvovanje učenika sa cerebralnom paralizom u nastavnim aktivnostima i nesumnjivo je značajna pri argumentaciji opravdanosti uvođenja individualnih obrazovnih planova, sa aspekta samog njihovog kreiranja. Ipak, daleko je značajnija detaljna individualna analiza postignuća, jer se na taj način ukazuje na jake i slabe strane svakog učenika.

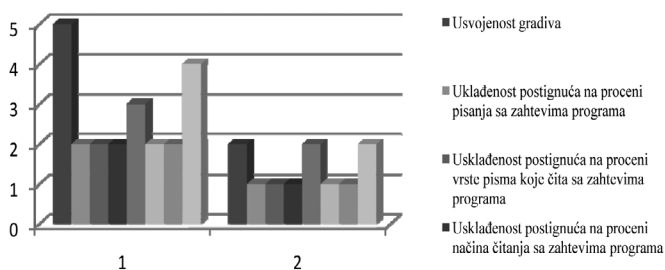
Grafikon 5 - Komparativni prikaz individualnih postignuća učenika četvrtog razreda na evaluaciji sposobnosti učestvovanja u nastavnim aktivnostima

učenica M.J. učenik M.Š.

Na komparativnom prikazu individualnih postignuća učenika četvrtog razreda na evaluaciji učestvovanja u nastavnim aktivnostima (grafikon 5), moguće je videti da su ove sposobnosti, kod učenika istog razreda i iste dijagnoze, različito razvijene, pa tako jedna učenica postiže izuzetne rezultate u svim procenjenim oblastima, dok drugi učenik postiže zadovoljavajuće rezultate na proceni sposobnosti pridržavanja uputstava za rad i aktivnog učestvovanja u nastavnim aktivnostima. Najniža postignuća, kod ovog učenika, beleže se na evaluaciji sposobnosti za školsko učenje, što je istovremeno i oblast kojoj se mora posvetiti pažnja pri kreiranju individualnog obrazovnog plana.

Grafikon 6 - Komparativni prikaz individualnih postignuća učenika četvrtog razreda

učenica M.J. učenik M.Š.

Postignuća na proceni usvojenosti gradiva srpskog jezika učenika četvrtog razreda (grafikon 6) su u skladu sa očekivanjima, obzirom na rezultate dobijene na evaluaciji sposobnosti za učestvovanje u nastavi i učenje, pa je tako učenica M.J. usvojila sadržaje ovog predmeta u potpunosti, čime se potreba za individualnim obrazovnim planom sasvim gubi, dok je učenik M.Š. postigao loše rezultate na svim procenjenim oblastima. Njegova postignuća su ispod očekivanih za aktuelni razred, pa samim tim je neophodno definisati obrazovne ciljeve za svaku predmetnu oblast.

DISKUSIJA

Evaluacija sposobnosti učestvovanja u školskim aktivnostima i postignuća iz nastavnog predmeta Srpski jezik učenika drugog razreda

Analiza individualnih postignuća učenika drugog razreda na evaluaciji sposobnosti učestvovanja u nastavnim aktivnostima pokazuje da jedna učenica (M.M.) u ovom segmentu ima odlična postignuća, koja ukazuju na njene „jake strane“ ili kako to prepoznaje individualni obrazovni plan na njene „tačke oslonca“. Sposobnost za školsko učenje je u rangu ocene 5 i karakteriše je: dobra pažnja, kontinuirana istrajnost u školskom učenju, veliki radni potencijal, a sposobnost reprodukcije nastupa brzo. Ona brzo shvata i zaključuje, povezuje uzrok i posledicu, povezuje novo i staro i iz konkretnog izvodi apstraktno. Pri učenju pokazuje vedrinu. Analiza postignuća iz nastavnog predmeta Srpski jezik (grafikon 2.) ukazuje da ona čita izuzetno teško, sričući, sa čestim greškama, isključivo štampana slova ćirilice, što je u neskladu sa zahtevima programa maternjeg jezika za ovaj razred. S obzirom da su postignuća ove učenice u ostalim predmetnim oblastima u granicama koje postavlja nastavni program, može se reći da rad sa ovom učenicom zahteva primeravanje obima teksta i vrste pisma predviđenog za čitanje, intenzivniji rad (individualni rad defektologa – somatopeda, kao i logopeda) u procesu obuke čitanja pisanim slovima ćirilice, odlaganje obuke čitanja latiničnim pismom za naredni školski period, što zahteva i primeravanje standarda vrednovanja školskog znanja.

Učenica A.M. postiže izvanredne rezultate na evaluaciji učestvovanja u nastavnim aktivnostima (grafikon 1) u gotovo svim parametrima, dok u oblasti evaluacije aktivnog učešća u radu kolektiva nije ocenjena. Osnovni razlog zbog kog nije bilo moguće steći uvid o ovoj sposobnosti, kod učenice A. M. je oštećen govor (govori teško, pomoću vokala, odgovara samo na pitanja afirmativnog tipa), a parametri kojima se vrednuje sposobnost aktivnog učešća učenika u radu kolektiva su zasićeni govornom komponentom. Ovo je, istovremeno, i oblast kojoj je, u individualnom obrazovnom planu, u oblasti koja se odnosi na tipove podrške neophodno značajno posvetiti pažnju, obzirom da je veliki procenat nastavnog rada zasićen verbalnim nastavnim metodama, čemu u prilog govore i istraživanja koje su sproveli Ilić (2001) i Marić (2009). Ova učenica ima potrebe za asistivnim pomagalima, obukom u oblasti augmentativne komunikacije, adaptacije u oblasti odabira nastavnih sredstava i metoda u radu sa njom, ali i primeravanja načina provere školskog znanja. Ono što su njene jake strane i što ukazuje na dobru prognozu obrazovanja u inkluzivnim uslovima, jesu sposobnosti za školsko učenje, koje su na izrazito visokom nivou (rang ocene 5). Njih karakteriše: dobra pažnja, kontinuirana istrajnost u školskom učenju, veliki radni potencijal, a sposobnost reprodukcije nastupa brzo. Ona shvata i zaključuje uz dodatna objašnjenja, povezuje uzrok i posledicu, povezuje novo i staro i iz konkretnog izvodi apstraktno. Pri učenju pokazuje vedrinu. Evaluacija znanja iz Srpskog jezika (grafikon 2) pokazuje da učenica čita latinično pismo (provera čitanja ukazuje da glasno čitanje nije moguće – govor je dizartričan, gotovo nerazumljiv), ali nakon čitanja „u sebi“ učenica tačno odgovara na postavljena pitanja. Kraće tekstove čita više puta, da bi ih razumela. Tekst može da prepriča samo uz pomoć nastav-

nika ili sličica. Odvaja reči, rečenicu, upitne, uzvične, izjavne rečenice, rod i broj imenica i slično. Motorika gornjih ekstremiteta je oštećena, pa učenica teško piše. Usvojila je neke gramatičke norme. Generalno posmatrano, delimično ostvareni ili neostvareni su programski zadaci maternjeg jezika, kod kojih nije bilo primeravanja nastavnih sredstava pri proceni školskog znanja (poštovanje i korišćenje interpunkcijskih znakova, analiza teksta, izrada diktata). Na osnovu postignuća ove učenice može se zaključiti da nastavni program maternjeg jezika zahteva primeravanje u svim predmetnim oblastima, a posebno intenzivan individualni rad i primeravanje standarda za ishode učenja.

Učenik V.R. zadovoljavajući uspeh postiže u pridržavanju utvrđenog plana i uputstva rada, kao i u aktivnom učešću u radu kolektiva, što su tačke oslonca za ovog učenika. Uspeh koji je okarakterisan kao »potrebno je usavršavanje« uočava se u efikasnosti usmeravanja individualne aktivnosti (ne koristi dobro vreme, potreban mu je maksimalan nadzor). Sposobnost za školsko učenje je niska i u rangu ocene 1. Pažnja je sa karakteristikama distraktibilnosti, a učenik često napušta učenje i brzo nastupa umor, sporo uči i mora uložiti mnogo truda za uspešnu reprodukciju. Uči na mehanički način. Shvata i zaključuje uz dodatna objašnjenja, uopšte nije u stanju da poveže uzrok i posledicu, novo i staro i ima poteškoća u izvođenju apstrakcija. Pri učenju pokazuje ravnodušnost i dosadu, a prisutni su i neadekvatna mimika i gestikulacija, kao i nemir (grafikon 1). Evaluacija znanja iz Srpskog jezika (grafikon 2) pokazuje da učenik uspeva da napiše slova približno iste veličine, uočava greške prilikom pisanja i pokušava da ih ispravi. Čita kratke rečenice (ćirilicom, štampanim slovima), nikada tekst, što je u neskladu sa programskim zahtevima aktuelnog razreda (drugog). Prepričava kraći tekst u smislu kojim njemu u tom trenutku odgovara. Ne poštuje pravopisna pravila. Govori gramatički ispravno. Radi isključivo pod nadzorom i brzo, nestrpljivo. Prema mišljenju nastavnika »program je savladan na elementarnom nivou«. Obzirom na dobijene rezultate, pri kreiranju individualnog obrazovnog plana za ovog učenika moralo bi da se krene od ciljeva koji nisu i oblasti obrazovnih ishoda. Tačnije, prioritetni ciljevi u prvoj godini realizacije individualnih obrazovnih planova za ovog učenika trebalo bi da budu formirani u oblasti poboljšanja sposobnosti učestvovanja u nastavnim aktivnostima, kao i u oblasti sposobnosti za školsko učenje. Sekundarni ciljevi bi trebalo da se odnose na nastavnu građu, ali ona, sudeći prema dobijenim rezultatima, morala bi da bude koncipirana u okvirima gradiva predviđenog za prvi razred. Primeravanje načina merenja i kriterijuma vrednovanja školskog postignuća je obavezni deo ovog individualnog obrazovnog plana. Tim koji je neophodan za realizaciju trebalo bi da čine: defektolog somatoped, defektolog oligofrenolog, psiholog, nastavnik predmetne nastave, pedagog.

Efikasnost usmeravanja individualne aktivnosti učenika V.T. je na nezadovoljavajućem nivou, jer učenik ne pokazuje smisao za inicijativu, ne pruža više od minimuma, ne koristi dobro vreme i iziskuje maksimalan nadzor. Zadovoljavajući uspeh postiže u pridržavanju plana i uputstva pri radu, dok se nije mogao steći utisak o aktivnom učestvovanju u nastavnim aktivnostima, jer učenik ne govori. Sposobnost za školsko učenje karakteriše: distraktibilna pažnja, često napuštanje učenja, radni potencijal zavistan od interesovanja. Učenik uči sporo i mora uložiti mnogo truda za uspešnu reprodukciju. On polako shvata i zaključuje, po-

vezuje uzrok i posledicu, novo i staro i iz konkretnog izvodi apstraktno. Pokazuje vedrinu pri učenju (grafikon 1). Evaluacija znanja iz Srpskog jezika (grafikon 2) pokazuje da je učenik delimično savladao čitanje. Oštećena motorika gornjih ekstremiteta ne dozvoljava usvojenost pisanja, a zbog oštećenja govora velikog stepena (kao i motorike), nisu usvojene sledeće predmetne oblasti: prepričavanje, analiza i razumevanje teksta, gramatika, pravopis, diktat, prepisivanje. Kao i kod prethodnog učenika, kod učenika V.T. prioritetni ciljevi u prvoj godini realizacije individualnog obrazovnog plana moraju biti postavljeni u vanprogramskim oblastima. Tačnije, za ovog učenika prioritetni ciljevi treba da budu postavljeni u oblasti razvoja govora, motorike gornjih ekstremiteta, ali i razvoja sposobnosti učestvovanja u nastavi i sposobnosti za školsko učenje. Čitava prva godina primene individualnog obrazovnog plana, sa aspekta opravdanosti uključenja u inkluzivnu nastavu, treba da bude godina sa ciljem socijalizacije, ali se mora naglasiti da, sudeći prema sposobnostima ovog deteta, obrazovanje u izdvojenim uslovima bi bilo efikasnije, ali opet prema individualnom obrazovnom planu.

Evaluacija sposobnosti učestvovanja u školskim aktivnostima i postignuća iz nastavnog predmeta Srpski jezik učenika trećeg razreda

Evaluacija učestvovanja u nastavnim aktivnostima (grafikon 3) učenice A.S. pokazuje da učenica postiže izvanredan rezultata u oblasti pridržavanja uputstava za rad, dok je efikasnost učestvovanja u nastavnim aktivnostima i sposobnost aktivnog učestvovanja u nastavi u nivou zadovoljavajućeg uspeha. Ovo su, istovremeno, jake strane učenice, odnosno, tačke oslonca od kojih treba krenuti pri postavljanju ciljeva u individualnom obrazovnom planu. Sposobnost za školsko učenje je u rangu ocene 3 i karakteriše je: koncentracija, kontinuirana istrajnost u školskom učenju, osrednji radni potencijal. Sposobnost reprodukcije nastupa brzo. Učenica polako shvata i zaključuje, povezuje novo i staro, ali ima poteškoća u izvođenju apstrakcija. Pri učenju pokazuje ravnodušnost i dosadu i iziskuje više od minimalnog nadzora). Evaluacija znanja iz Srpskog jezika (grafikon 4) pokazuje da je učenica u potpunosti usvojila gramatičke i pravopisne norme. Čitanje oba pisma je otežano. Ne piše, pa tako i sve programske oblasti vezane za pisanje nisu usvojene. Analiza sposobnosti za školsko učenje ove učenice ukazuje na potrebu prilagođavanja brzine prelaženja gradiva, povećanog broja časova ponavljanja i utvrđivanja gradiva, smanjenje obima lekcija, kao i na potrebu za individualnim radom, tačnije, potrebu za većim nadzorom prilikom rada. Ovo bi nastavnik morao da uzme u obzir, prilikom pripreme za nastavne časove na kojima bi učenica, zajedno sa svojim drugovima, pohađala nastavu, kako bi obezbedio dovoljno vremena u toku časa za kontrolu i stimulaciju njenog rada, ali i za individualni rad. Evaluacija postignuća iz srpskog jezika ukazuje na potrebu adaptacije nastavnih sredstava, uvođenje asistivne tehnologije, kao i modifikaciju nastavnog programa, koja bi podrazumevala insitiranje na dobrom usvajanju, najpre, jednog pisma (ćirilicnog), a potom (u kasnijim razredima) i latinicnog. S obzirom na teškoće u usvajanju pisma, neophodno je da tekstovi namenjeni za čitanje budu kraći, kako bi je stimulisali i motivisali za napredovanje. U tim, pored nastavnika razredne nastave i defektologa somatopeda, neophodno je uključiti fizioterapeuta i logopeda. Obzirom da učenica ne piše, obezbeđenje asistivnog pomagala ili računara sa prilagođenom tastaturom ili Voice Recognition softve-

rom, značajno bi uticalo na njenu stimulaciju učestvovanja u nastavnim aktivnostima, kao i na sklonost ka savladavanju gradiva maternjeg jezika. Pisanje uz pomoć modela slova (na kartonu, drvetu, plastici), moglo bi biti alternativa za obuku pisanja, obzirom da je grafomotorika i manipulativna spretnost ove učenice značajno oštećena.

Učenik Đ.J. pokazuje izvanredne rezultate u svim praćenim parametrima evaluacije učestvovanja u nastavnim aktivnostima. Sposobnost za školsko učenje je na odličnom nivou i karakteriše je: dobra pažnja, kontinuirana istrajnost u školskom učenju, veliki radni potencijal. Sposobnost reprodukcije nastupa brzo. Učenik brzo shvata i zaključuje, povezuje uzrok i posledicu, novo i staro, a iz konkretnog izvodi apstraktno. Prisutna je vedrina pri učenju (grafikon 3). Ovakvi rezultati govore u prilog tome da učenik, sa aspekta njegovih sposobnosti za školsko učenje i učestvovanje u nastavnim aktivnostima, probleme u savladavanju programa maternjeg jezika ne treba da očekujemo. Evaluacija postignuća iz Srpskog jezika (grafikon 4), međutim, pokazuje da su usvojeni svi programski sadržaji, osim pisanja, a samim tim i svi sadržaji koji su vezani za pisanje (prepisivanje, diktat) nisu usvojeni. U poređenju sa prethodnom učenicom, koja takođe zbog oštećenja motorike gornjih ekstremiteta nije savladala pisanje i sadržaje vezane za njih, ovaj učenik ima izuzetno dobro razvijene sposobnosti za školsko učenje. Obuka u pisanju bi za ovog učenika mogla biti sprovedena paralelno (ćirilničnim i latiničnim pismom). Individualni obrazovni plan, kao obavezan deo za ovog učenika morao bi da sadrži prilagođavanje sadržaja programa srpskog jezika (ciljevi, kao i ishodi u okviru pisanja moraju biti postavljeni u okvirima početnog opismenjavanja) i prilagođavanja nastavnih sredstava (obuka pisanja uz pomoć modela slova na kartonu, drvetu, plastici).

Evaluacija učestvovanja u nastavnim aktivnostima učenice T.B. (grafikon 3) pokazuje zadovoljavajući uspeh u svim parametrima. Sposobnost za školsko učenje je u rangu ocene 3 i karakteriše je: površnost pažnje, često napuštanje učenja, osrednji radni potencijal. U zavisnosti od pažnje i interesovanja za određenu predmetnu oblast, sposobnost reprodukcije nastupa brzo ili sporo uči i mora uložiti mnogo truda za uspešnu reprodukciju. Ona, takođe u zavisnosti od interesovanja za određenu predmetnu oblast, brzo shvata i zaključuje, povezuje uzrok i posledicu, povezuje novo i staro i iz konkretnog izvodi apstraktno. Iz Srpskog jezika (grafikon 4), tokom prvog polugodišta, učenica kraće reči čita bez poteškoća, stajanja i ponavljanja, dok se kod složenijeg teksta uočavaju teškoće u čitanju. Često ne razume smisao pročitane rečenice. Tekst razume, nakon što ga nastavnik pročita. Prepričava po planu. Zna upotrebu tačke i velikog slova, ali u pisanju izostaje upotreba. Latinična slova su na nivou prepoznavanja. Očigledno je da su sposobnosti za školsko učenje, a posebno pažnja, radni potencijal, kao i motivacija za rad, koja varira u zavisnosti od predmetne oblasti, značajno uticale na nivo savladanosti programa maternjeg jezika. Postignuće u ovom predmetu izuzetno je varijabilno. U oblasti čitanja i poštovanja pravopisnih pravila, postignuće se nalazi na nivou prvog razreda, prepričavanje je na nivou drugog razreda, pa od toga treba početi pri postavljanju ciljeva, i uopšte, kreiranju individualnog obrazovnog plana. Važno je istaći da je, ovo primer, za izradu individualnog obrazovnog plana u kome treba paralelno postaviti ciljeve za razvoj sposobnosti za školsko učenje i za obrazovna postignuća. Opseg adaptacije nastavnog programa

srpskog jezika je veoma veliki, a samim tim i kriterijuma vrednovanja školskog znanja.

Evaluacija sposobnosti učestvovanja u školskim aktivnostima i postignuća iz nastavnog predmeta Srpski jezik učenika trećeg razreda

Učenica M.J. postiže izvanredan uspeh u svim parametrima evaluacije učestvovanja u nastavnim aktivnostima (grafikon 5). Sposobnost za školsko učenje je u rangu ocene 5 i karakteriše je: dobra pažnja, kontinuirana istrajnost u školskom učenju, veliki radni potencijal. Sposobnost reprodukcije nastupa brzo. Učenica brzo shvata i zaključuje, povezuje uzrok i posledicu, povezuje novo i staro i iz konkretnog izvodi apstraktno. Pri učenju pokazuje vedrinu. Ovako dobijeni rezultati na prethodne dve evaluacije u potpunom su skladu sa evaluacijom znanja iz Srpskog jezika (grafikon 6).

Evaluacija učestvovanja u nastavnim aktivnostima učenika M.Š. (grafikon 5), pokazuje da se učenik pridržava utvrđenog plana i uputstva za rad i aktivno učestvuje u radu kolektiva, ali mu je potrebno usavršavanje u oblasti efikasnosti usmeravanja individualne aktivnosti. Sposobnost za školsko učenje je na izrazito niskom nivou (u rangu ocene 1) i karakteriše je: distraktibilnost pažnje, često napuštanje učenja. Radni potencijal zavisi od trenutnog raspoloženja učenika i može biti osrednji ili brzo nastupa umor. Učenik uči sporo i mora uložiti mnogo truda za uspešnu reprodukciju. On shvata i zaključuje uz dodatna objašnjenja, povezuje novo i staro, ali ima poteškoća u izvođenju apstrakcije. Pri učenju, u zavisnosti od trenutnog raspoloženja, pokazuje vedrinu ili ravnodušnost i dosadu. Prisutna je hiperaktivnost. Evaluacija znanja iz Srpskog jezika (grafikon 6), pokazuje nizak nivo usvojenosti znanja. Učenik čita otežano, piše sa greškama tipa omisije ili supstitucije. Ne prepričava ispravno ili prepričava uz pomoć pitanja nastavnika. Ne poštuje inetrpunkcijske znake, niti gramatičke norme. Očigledno je da su sposobnosti za školsko učenje dovele do ovako niske usvojenosti gradiva maternjeg jezika, ali i nedostatak individualnog obrazovnog plana. Osnovni ciljevi u individualnom obrazovnom planu moraju biti fokusirani na razvoj sposobnosti za učestvovanje u školskim aktivnostima, kao i na razvoj sposobnosti za učenje. Ovo podrazumeva multidisciplinarni tim: defektologa somatopeda, defektologa oligofrenologa, reedukatora psihomotorike, logopeda, psihologa. Ciljevi koji se odnose na usvajanje gradiva maternjeg jezika moraju biti postavljeni tako da akcenat stave na obuku čitanja sa razumevanjem i pisanja na jednom pismu, što podrazumeva i prilagođavanje nastavnih sredstava, vrste i tipova nastavnih jedinica, dužine i strukture teksta, izrade diktata, prepričavanja. Standardi za vrednovanje postignuća, takođe, moraju biti modifikovani.

ZAKLJUČAK

Falkman (2005) ističe izrazitu heterogenost manifestnih simptoma kod dece sa cerebralnom paralizom i naglašava da se kod dvoje dece sa istim tipom i oblikom cerebralne paralize mogu uočiti takve razlike u motoričkom, govorno-jezičkom i kognitivnom funkcionisanju, da neko ko ne poznaje dovoljno ovo stanje, može pomisliti da se radi o dva različita stanja ometenosti. Ovo je istovremeno i najvažniji argument, koji govori u prilog tome da je izrada individualnih obrazov-

nih planova, za učenike sa cerebralnom paralizom, zaista specifična i zahteva opsežnu evaluaciju svih sposobnosti, koje su neophodne, da bi učenici mogli da učestvuju u nastavnim aktivnostima, uče i primene svoje znanje.

U ovom radu prikazan je jedan od mogućih pristupa pri kreiranju individualnih obrazovnih planova, i to isključivo, obrazovni pristup. Ovaj pristup predlaže da, pri izradi individualnih obrazovnih planova, treba krenuti od evaluacije učestvovanja učenika u nastavi, preko evaluacije sposobnosti za školsko učenje, do procene postignuća ili, drugačije rečeno, procene trenutnog nivoa znanja. Ovakav pristup omogućava da se sagleda većina segmenata funkcionisanja učenika, uoče tačke oslonca, ali i oblasti koje zahtevaju primene metoda defektološke ili druge rehabilitacije, te primeravanje programskih sadržaja i vrednovanja ishoda.

Iako je, sa metodološkog aspekta, nemoguće na ovako malom uzorku doneti pouzdane zaključke, ovo istraživanje, ipak, pouzdano ukazuje na to da procenjivanje sposobnosti učenika sa cerebralnom paralizom varira i u okviru razreda, ali i unutar funkcionisanja svakog učenika. Očuvane sposobnosti za školsko učenje nisu, u svim slučajevima, garant da će učenik uspeti da savlada gradivo maternjeg jezika, odnosno, da će u svim njegovim oblastima ostvariti potreban uspeh, kako bi dobio prelaznu ocenu. Rezultati ukazuju da se nivoi potrebne podrške za učenike sa cerebralnom paralizom mogu kretati od prilagođavanja u pojedinim oblastima (didaktičko-metodički pristup), do prilagođavanja u programskim sadržajima i modelima vrednovanja školskog znanja. Istraživanje je, takođe, istaklo važnost formiranja, što obuhvatnijeg, tima za kreiranje individualnih obrazovnih planova za učenike sa cerebralnom paralizom.

Neophodno je i istaći da isključivo pedagoški pristup u izradi ovih programa za učenike sa cerebralnom paralizom nije dovoljan, iako je veoma pouzdan, jer dobra procena motoričkog, govorno-jezičkog i socio-emocionalnog statusa ove dece, može doprineti preciznijem postavljanju ciljeva, ali i pouzdanim zaključcima.

LITERATURA

1. Anwar S., Chowdhury J., Khatun M., Mollah A. H., Begum H. A., Rahman Z., Nahar N. (2006): Clinical profile and predisposing factors of cerebral palsy, *Mymensingh Medical Journal*, 15 (2), 142 – 5.
2. Falkman K. W. (2005): *Communicating Your Way to a Theory of Mind, The development of mentalizing skills in children with atypical language development*, Department of Psychology, Goteborg University, Sweden, Vasastandens Bokbinderi AB, Goeteborg.
3. Golubović S., Ilanković V., Nikolić S., Ostojić S., Eškirović B., Slavnić S., Vučinić V., Jablan B., Ilić-Stošović D., Brojčin B. (2005): Smetnje i poremećaji u razvoju kod dece sa telesnom invalidnošću, str. 195 – 266., u Golubović i sar. (2005): Smetnje i poremećaji kod dece ometene u razvoju, Defektološki fakultet, Univerzitet u Beogradu.
4. Ilić D. (2001): Sposobnosti telesno invalidnih učenika kao factor izbora nastavnih metoda u razrednoj nastavi, Magistarska teza, Defektološki fakultet, Univerzitet u Beogradu.
5. Ilić-Stošović D. (2005): vrednovanje školskog uspeha učenika s telesnom invalidnošću, Doktorska disertacija, Defektološki fakultet, Univerzitet u Beogradu.
6. Koman L. A., Smith B. P., Shilt J. S. (2004): Cerebral palsy, *Lancet*, 363, 1619 – 31.

7. Marić Z. (2008): Nastava u kućnim uslovima, Magistarska teza, Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Univerzitet u Beogradu
8. McManus V., Guillem P., Surman G., Cans C. (2006): SCPE work, standardization and definition – an overview of the activities of SCPE: a collaboration of European CP register, *Chinese Journal of Contemporary Pediatrics*, 8, 261 – 5.
9. Odding E., Roebroek M. E., Stam H. J. (2006): The epidemiology of cerebral palsy: incidence, impairments and risk factors, *Disability Rehabilitation*, 28(4), 183 – 91.
10. Rapačić D. (1996): Cerebralna paraliza, Praksičke i kognitivne funkcije, Defektološki fakultet, Univerzitet u Beogradu.

SPECIFICS IN CREATING INDIVIDUAL EDUCATION PLAN FOR STUDENTS WITH CEREBRAL PALSY

Danijela Ilić-Stošović, Snežana Ilić

University of Belgrade, Faculty of Special Education and Rehabilitation

Summary

An Individual Education Plan is a developmental document with a basic aim of providing individual or individualized support to students with special needs or to help them to take an active role in their class as much as to develop their independence.

Students with cerebral palsy have heterogenic motor, cognitive, speech, social and emotional abilities. According to such heterogenic abilities, students with cerebral palsy represent an important challenge for implementing inclusive education. In this paper we have analyzed abilities for active involvement in school activities, abilities for learning, and capabilities for school achievement in Serbian language, at students with cerebral palsy. The aim of this paper is to highlight the extreme variability in abilities of those students, and according to them, to illustrate the necessary areas of support.

The results show that level of support can vary from adaptation in didactic approaches to significant adaptation or modification of curriculum or adaptation and modification of school knowledge assessment. This research has pointed out the importance of including wide rang of professionals in team for creating Individual Education Plans.

Key words: Individual Education Plan, cerebral palsy, assessment, team.